

A 22.06.1991

Forsoning etter den fordømte krigen

En felles tysk-sovjetisk TV-film om «Den fordømte krigen» – utenkelig for to år siden – markerer 50-årsdagen for Operasjon Barbarossa, Hitler-Tysklands angrep på Sovjet. Samarbeidet blomstrer; krigen er fortsatt endel av den tyske hverdag.

NILS MORTEN UDGAARD i Bonn.

Minnet om den store krigen – den største av dem alle – trefter russere og tyskere midt i etterkrigstidens viktigste omveltning i Europa, med et rollebytte av historiske dimensjoner. Tyskland er blitt Moskvas største långiver og en politisk nøkkel-partner under reformene i øst, mens Bonn er avhengig av at Øst-Europa forblir fredelig, og at 300 000 sovjet-soldater virkelig forlater tysk jord.

Hvor langt samarbeidet og forsoningen nå er kommet, viser fjernsynsserien aller klarrest – på tyskernes største kanal, ZDF, og i sovjetisk fjernsyn. De to programledere, Guido Knopp og Valerij Korsin, er begge født etter krigen og når tyskeren forteller om Hitlers jødemassakre i Babi Jar, beretter russeren om Stalins Katyn-drap på polske offiserer.

Før bildene av tyskere som henger partisaner, vises ukrainske nasjonalister som er myrdet av Moskvas hemmelige politi. Balansen er stor, bitterheten liten og tonen dempet – «man kan føle skam uten å være skyldig», sier Knopp.

En slik film ville vært utenkelig for et år eller to siden, og den vidner om at russernes avregning med Stalin begynner å hale inn på tyskernes oppgjør med Hitler.

Stalins rolle

Generaloberst Dmirtij Volkogonov, inntil i år leder for det militærhistoriske forskningsinstitutt i Moskva – og mannen bak en stor Stalin-biografi – skriver i et tysk militærtidsskrift at Stalin ofret millioner av menneskeliv i krigen også der det var militært meningsløst.

«Sovjet-folket holdt stand ikke på grunn av, men på tross av Stalin», sier han – og

Adolf Hitler

Josef Stalin

har beregnet Sovjet-Unionsens «direkte krigstap» til 27 millioner menneskeliv. Tyskerne regner med vel tre millioner egne falne i Øst- og Sørøst-Europa under siste verdenskrig.

På høyeste politiske nivå pleies også de personlige kontakter. For ti dager siden var tidligere utenriksminister Eduard Sjevvardnadse frokostgjest hjemme hos Hans-Dietrich Genscher, som et par timer senere innledet et todagers møte med sin utenriksminister-kollega Aleksandr Bessmertnykh.

Telefonkontakt

Telefonen brukes jevnlig mellom kanslerkontoret og Kreml, dit forbundskansler Helmut Kohl skal dra om få dager – etterat han og president Mikhail Gorbatsjov idag har utvekslet budskap på

Sovjet-Unionens utenriksminister Aleksandr Bessmertnykh (t.v.) og hans tyske kollega, Hans-Dietrich Genscher, i beste forbrødringsånd. (Foto:Reuters)

fjernsyn på selve Barbarossadagen, den 22. juni.

Møtet i Moskva gjelder vestlig støtte til sovjetiske reformer: Her presser tyskerne på, og deres tyngde er økende – også i Washington.

Bonn er blitt en så dominerende långiver i Moskva at egeninteressen i en løsning for betalingsproblemene er stor på begge sider.

Milliardlån

I tillegg til eldre gjeld har Bonn gitt Moskva støtte, lån og garanti på 61,69 milliarder D-mark (240 milliarder kroner) bare i forbindelse med den tyske samling. Der er hovedpostene 15,4 milliarder D-mark som gammel DDR-gjeld, 14,5 milliarder som eksportgarantier, 18 milliarder for Sovjet-troppene i Øst-Tyskland og boligbygging for dem i Sovjet-Unionen, og

ytterligere nesten 14 milliarder D-mark som ubundet kreditt, billige matvarer, opplærings- og utdannelse og utvikling i DDR-området.

Men russerne krever også tosfifrede milliardbeløp for å gi tilbake DDR-elendomme som de overtok i pakt med folkeretten. Sammenfletningen mellom Bonn og Moskva er tett.

Øst-Europa

I Øst-Europa er tyskerne på vei inn – økonomisk, politisk, kulturelt – der russerne trekker seg ut. Tyskland overtar Sovjet-Unionens rolle som viktigste handelspartner. Flere tusen russisklærere i Ungarn og Polen omskoleres til tysklærere, samtidig som Bonn viderefører DDRs utvekslingsprogram for 2-3000 studenter med Sovjet-Unionen.

Der var tysk lenge viktigste

fremmedsprog, og et slags esperanto for Europas revolusjonære med Marx og Lenin i spissen. Men nå er engelsk første språk for 60 prosent av sovjetiske elever, mens beskjedne 20 prosent velger tysk.

Ved samlingen ifjor «overtok» Tyskland titusenvis av nye russisktalende borgere fra det gamle DDR – Sovjet-Unionen og Tyskland er på talefot.

Felttoget i øst

For alle tyskere som husker krigen, er felttoget i øst noe spesielt, for der var tapene høyest og frykten størst. Toppfigurer i dagens samfunn lever med sine egne soldatminner østfra.

Tidligere forbundskansler Helmut Schmidt opplevet vendepunktet i Klin ved innkjørselen til Moskva i desember 1941: forbundspresident Eic-

hard von Weizsäcker tilhørte et prøyssisk regiment som rykket frem mot Leningrad; Friedrich Wilhelm Christians forteller Guido Knopp om hvordan han som 19-årig soldat lærte seg å overleve med filstøvlene fra falne russiske soldater. Idag er Christians kjent som styreformann i Deutsche Bank – landets største og Europas ledende i kredittforretninger med Sovjet-Unionen.

Spesielt forhold

Menneskelige bånd og feielser som ingen andre helt kan fornemme, men som skaper et spesielt forhold mellom tyskere og russere, finner man nesten overalt i dette samfunnet. Også på gymnaset der Aftenpostens korrespondent har sine barn, og der den 40-årige klasseforstanderen brukte en matematikktime til å fortelle

om krigen i øst, om henrettelsene bak den tyske fronten, om bruddene på krigens lov, om Stalingrad der Hitler nekter de omringede å bryte ut, om at praktisk talt hver sovjet-familie mistet noen av sine under krigen.

Om få dager skal skolens eier komme og fortelle om sine soldatår i øst. – Jeg spurte ham om han også hadde vært med på slike ting bak fronten, og han forsøkt meg at det hadde han ikke. Jeg nevner det for at dere skal vite det, og slik at det ikke oppstår noen ubehagelig situasjon når han kommer, sa matematikklæreren.

Også det er et stykke tysk hverdag – 50 år etter Barbarossa, tirsdag i denne uken, i klasse 10 C.

100459